

Književnost

Novy Lili: Temna vrata. Bibliofilska izdaja v 300 numeriranih in 50 neprodajnih recenzijskih izvodih. Pet izvornih lesorezov Božidara Jakca. Pri Akademski založbi, Ljubljana 1941. 4°.

Če listamo v letnikih revije »Sodobnost«, bomo našli več pesmi Lili Novyjeve, ene izmed najboljših slovenskih pesnic. Toda Novyjevo poznamo bolj kot prevajateljico slovenske lirike v nemščino. Spretno in močno je prepesnila Prešernove pesmi s sonetnim vencem in izdala autologijo »Südslawische Frauenlyrik«. S svojimi prevodi in slovensko liriko se je uvrstila med tiste dvojezične literate, ki začenjajo s Prešernom in segajo preko Funtka prav v moderno dobo.

Pri zbirki, izdani od pesnice, bi vsak pričakoval v prvi vrsti nežne izlive ženskega srca ali zasanjane razpoloženske pesmi, prehajajoče v lahek spleen, kot smo jih vajeni pri Vidi Tauferjevi ali pri nekaterih pesnikih, ki se jim je posrečilo vtíhotapiti se v žensko dušo in iz njenega razpoloženja ustvariti pesem (Sardenko: Dekliške pesmi). Toda pri Novyjevi vidimo najbolj, kako včasih šepa epiteton »nežni spol«. Pesmi Novyjeve so namreč tako malo ženske, da pri čitanju nimamo občutka, kot bi jih pisale »nežne roke«. Ne moremo se znebiti vtisa, da smo že mnogo sličnega čitali drugod; kajti v njenih pesmih najdemo cvetober sličnih metafor, ki jih je rabil že Prešeren, pa do najbolj zapletenih in izbrušenih, kot jih poznamo pri Župančiču. To razumemo tembolj, ker mora prevajateljsko delo samo na sebi prinesiti v poezijo drobne reminiscence; takih se ne more otresti niti najmočnejši ustvarjalec. Tudi ji njena dvojezičnost narekuje včasih stavek, ki je precej tuj duhu našega jezika. Tako bomo našli

jezikovno nasilno grajene verze, ki pa metrično teko prav gladko, toda ritmično so precej neokorni. Kar se pa mere tiče: Novyjeva je mojstrsko znala uporabiti različne forme in mere ter se tako obvarovala dolgočasnosti, ki navadno spremelja pesmi z isto mero in isto formo. S tem je že izrečena prva glavna komponenta njene poezije: mojstrsko uporabljanje besede, včasih res slabše in površno izbrušene, a zmeraj zasajene v natanko preračunan in izmerjen okvir. Preseneča samo, da ima prevajateljica Prešernovih sonetov v svoji poeziji samo tri sonete in še ti niso grajeni po strogem principu klasičnih sonetov. Dokaz, da je formalno Novyjeva bolj svojska kot marsikak dober pesnik. Pri njenem finem čutu za formo pa presenečajo nepopolne moške rime po vzorcu: *domá* — navezana. S tem lahko dokažemo, da občuti Novyjeva svoje pesmi predvsem metrično, kajti samo na tak način lahko rima nepoudarjen zlog »na« v besedi »navezana« na poudarjeni »á« v »domá«. Če bi čutila ritmično, ne bi mogla teh dveh besed rimati, kajti v besedi »navezana« pade pravilno glavni poudarek na »é«, a »a« je brez akcenta. V njene verze zaide tudi marsikatera nečista rima in z njo tudi nasilen akcent (vežó — ne bol!).

Vsebinsko je njena lirika pretežno osebna, bolj enolična kot raznolika. Predvsem so njene pesmi spominskega značaja. Če opeva mladost, je ne poje, ker je pravkar doživela in do dna izpila vso njeno opojnost, ne — mladost s soncem, z vsemi prebliski sreče, s sijem meseca in z breskrbnimi očmi ji je lepa le v spominih. Ker pa ne more več v svet svoje mladosti, se ji spreminjajo vsa doživetja navadno v neko romantično bol, ki je gotovo občutena in napeta skoraj do tragičnosti. Take pesmi so: *Speči materi*, *Le kje so skrita*, *Vikerče*, *Vrnitev*, *Srečanje*. Večji del knjige zavzemajo ljubezenske pesmi. In zopet niso te pesmi izlivi mladega, ljubečega srca, kateremu je vse dovoljeno v mladostni objestnosti — zopet vidimo, kako prihaja k nji ljubezen po mostu spominov. Zato niso te njene pesmi nehoteno sproščene, vidi se jim, da jih je pela oseba, ki je gotovo nekoč strastno ljubila, a tudi trpela. Te njene ljubezenske pesmi, kot *Divja ptica*, *Zrcalo*, *Mrlič*, *Eros*, *Nočna pota*, *Nikoli*, *Ljubezni vonj*, *Bliskavica*, bolj ali manj čutno vzvalovljene, so pesmi zrele osebe, ki jih pesni bolj pod vplivom svojega gledanja na svet kot pa iz elementarne sile ljubezenskih doživetij. Zato so bolj umske kot čustvene.

Nekdo je dejal, da človek, ki mnogo spominja, postaja sčasoma star. In res ima Novyjeve lirika več znakov starosti kot mladostne neugnanosti. Enega smo že omenili: doživljanje mladosti in ljubezni v spominih. Toda tudi v razpoloženjskih slikah in pesmih iz narave se ji porajajo spomini na tisto, kar je biló (*Pred pomladjo*). V vseh razpoloženjskih motivih (*Svit*, *Prah*, *Jesenski klici*, *Jesenski dež* itd.) pa občutimo kot podtalni zvok neko grenko bolečino, ki si jo lahko razlagamo kot njeno osebno ali pa táko, ki prihaja v hipih, ko smo do dna preresetali svoje življenje in se znašli pred vprašanjem: Zakaj? Novyjeva hoče to bolečino sicer premagati (*Črepinje*), vendar nima več mladostne sile in bolest se ji zopet vrača (*Rana*, *Tuga*, *Preden sneg zapade*). In še znak starostne lirike: precej aforistični in hladni verzi, ki dojemajo zgolj po globokosti zrele modrosti in po izbrušenosti forme. Precej pesimizma je v njenih pesmih; ta pesimizem gotovo izvira iz pogleda nazaj, iz primerjanja s sedaj in iz pogleda v bodočnost. Novyjeva intenzivno občuti minljivost vsega in iz tega njenega občutka lahko opravičujemo njen pesimizem. Njena ahas-

verska narava pa še zmeraj ni umirjena, še vedno doživlja poleg preteklosti tudi sedanje okrvavljene dni. Tako je v zadnjih pesmih svoje zbirke zajela na svoj način današnje strastno trenje in bolešno razbičanost narodov in posameznikov.

Če ni njena lirika tako čustvena, kot bi jo pričakovali, si moramo to razlagati takó, da je Novyjeva bolj miselna kot intenzivno čuteča ženska. S tem pa ni rečeno, da ni dobra pesnica, kajti njena knjiga se lahko mirneje uvrsti v pomembno sodobno slovensko liriko kot knjiga marsikaterega pesnika.

Dušan Ludvik.

Jarc Miran: Lirika. Ljubljana, samozaložba, 1940. (Typ. Veit, Domžale.) 8°, karton. Frontispice: Jakac Božidar: Avtorjeva podoba (lesorez).

Po zbirkah »Človek in noč« (samozaložba), »Novembrske pesmi« (Akademska založba), je to tretja Jarčeva pesniška zbirka, v naslovu nič ali vse razodevajoč.

Miran Jarc, v prvi zbirki ekspresionist, borivec sam s seboj, potapljač, pogrezajoč se bolešno na dno svoje duše, od tod skozi prizmo samega sebe hoteč spoznavati in dojemati vsega človeka, vse stvarstvo, ves kozmos, Jarc, ta poet nerealnosti, odmaknjenih in zamaknjenih vizij, snujoč si sam svoj svet, svoj nov izraz, je že v »Novembrskih pesmih« globoko prisluhnil ritmu in udarjanju realnejšega življenja, povsem drugačnega od sveta »belih rok« ali »sveta v mesečini«, in nam ga prikazal bolj od mračne kot pa od vesele plati. Kljub temu je še v predzadnji zbirki ves svoj, prepričevalno agresiven in nič več tako zamaknjen »nazaj v brezčasja prazen svet«. Njegov izraz je še svež, sočen, neobrabljen, verz po večini ritmično svobodno zgrajen, neriman ali le sporadično uklenjen v zapovrstnost stikov.

S svojimi najnovejšimi stvaritvami pa prehaja Jarc v tisto davno preizkušeno, od vseh strani osvetljeno, skoraj do vseh podrobnosti preiskano tradicionalno slovensko liriko, stremečo za zgoščenostjo v verzih, za strogo, utesnjeno formo. Ta preobrat in krenitev v poznane in izvožene tire je v Jarčevi liriki korak nazaj, kot je prvotna njegova eruptivna lirika pomenila stopnjo bliže k novi sodobni slovanski pesmi, ki se pa šele ustvarja.

Cela zbirka je razdeljena v dva neenaka dela. Prvi ciklus je subjektiven, po večini ljubezenski, zajet iz dobe zrelosti, ko »že je prešla mladost«. Motivno ni bogat, v starih motivih je novo ali, bolj rečeno, svojsko le obravnavanje teh motivov. To gledanje je sicer že precej objektivno realistično, vendar pa še preveč ekspresivno, na svojski način romantično, da bi se lahko o njem reklo, da ustvarja novo epoho ali nov izraz realistični liriki, ki pa se ji že precej približuje, čeprav po mojem mnenju manj kot v »Novembrskih pesmih«.

V prvi pesmi »Pogled nazaj« se nahajajo reminiscence na mladostno dobo, ki jo dobro karakterizira. Ta karakterizacija je značilna za njegovo prvotno poezijo. Pristržno melanholična »Pesem«, spominjajoča na Župančičevo »Melanholijo«, je tako prepričevalna in elementarna, da kljub svoji težki melanholiji in ne povsem izvirnosti globoko dojme, bolj kot naslednja pesimistično vizijska »In z vsakim letom...« ali pa »Zamrznjeni ribnik«, kjer je zimsko razpoloženje v naravi samo priprava za bolno, a resnično ugotovitev, sicer ne novo, da »vse bo zamrlo nekoč brez spomina«. Vendar pesnik v slutnji pomladi premaga spomin na minulost in poje v »Zamaknjenju« »zdaj prošlosti se komaj še spo-